

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับสถานการณ์
การเรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-19*

EDUCATIONAL DISPARITIES OF THAI CITIZENS STUDYING AGE WITH THE
ONLINE LEARNING SITUATION IN THE VIRAL AGE COVID-19

วินิจ ผาเจริญ

Winit Pharcharuen

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University, Thailand.

ภัทรชัย อุทาพันธ์

Phattharachai Uthaphan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Thailand.

กรวิทย์ เกาะกลาง

Koravit Koklang

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

Prince of Songkla University, Suratthani Campus, Thailand.

สุรัชชัย พุดชู

Surachai Phutchu

นักวิชาการอิสระ

Independent scholar, Thailand.

E-mail: winit.phacharuen@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับสถานการณ์การเรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-19 โดยวิเคราะห์เอกสารจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายทั้งบทความ งานวิชาการ งานวิจัย และสถิติต่าง ๆ ตลอดจนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง

ผลการศึกษา พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คือ ความไม่เท่าเทียมกันของคุณภาพและมาตรฐานของการจัดการศึกษา ที่นักเรียนนักศึกษาได้รับช่วงสถานการณ์ไวรัสโควิด-19 อันมีสาเหตุมาจากสภาพเศรษฐกิจ ปัจจัยภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียน รวมถึงคุณภาพและมาตรฐานที่แตกต่างกันของสถานศึกษาต่าง ๆ และระดับการศึกษาของผู้เรียนแต่ละช่วงชั้น ดังนั้น ในช่วงของการปรับตัวชีวิตใหม่ ที่มีการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม จึงเป็นผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย และไม่มีโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ยิ่งทำให้โอกาสในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนใน

---

*Received: 24 December 2020; Revised: 6 May 2021; Accepted: 2 May 2021

สังคมและภูมิภาคลดน้อยลงไปด้วย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยไว้ 3 ประการ คือ 1) มุ่งเน้นการเพิ่มความเท่าเทียมของโอกาสในการเลื่อนฐานะทางสังคมโดยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างใน 5 ประเด็น คือ การปฏิรูประบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูประบบสวัสดิการ การปฏิรูประบบการศึกษา และการปฏิรูประบบการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น 2) ยกระดับคุณภาพการศึกษา ให้สอดคล้องกับภูมิสังคม โดยมุ่งเน้นให้สถาบันการศึกษาปรับหลักสูตรการศึกษาให้เข้ากับท้องถิ่น 3) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการศึกษาที่สอดคล้องกับท้องถิ่นอย่างจริงจัง

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา, ปัญหาการเรียนออนไลน์, วิกฤตไวรัสโควิด-19

Abstract

This article aims to present the educational disparities among Thai student citizens and the online learning situation in the COVID-19 era by analyzing documents from various sources including articles, academic works, research, and statistics, including in-depth interviews of direct stakeholders.

The results of the study showed that educational disparities were inequality of quality and standards of educational provision that students were exposed to the COVID-19 situation caused by economic conditions social and cultural background factors of the learners. It included the different quality and standards of different educational institutions and the educational level of the learners in each class. Therefore, in the period of adjusting to a new way of life with online instruction, economic and social disparities had a direct impact on learners who came from low-income families and no opportunity to access modern information technology. This also reduced the opportunity to create educational equality of children and youth in society and the whole region. The author had 3 suggestions for solving the problem of educational inequality among Thai citizens such as: 1) Focus on increasing the equality of opportunities for social promotion through structural reforms in five areas: tax system reform, land reform, welfare system reform, education system reform, and decentralization reform. 2) Enhance the quality of education in accordance with the social landscape by motivate the educational institutions to adjust their educational curriculum to localize. 3) Provide opportunities for people to actively participate in the development of educational models that are consistent with localities.

Keywords: Educational Disparities, Online Learning Problems, COVID-19 Crisis.

บทนำ

“ความเหลื่อมล้ำ” เป็นคำที่จะได้ยินมากในกระแสสังคมปัจจุบันนี้ ซึ่งแต่เดิมก็ได้มีการกล่าวถึงความเหลื่อมล้ำในรูปแบบของความแตกต่าง หรือความไม่เท่ากัน เช่น ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ระหว่างภูมิภาค ระหว่างกรุงเทพฯ เมืองใหญ่และเมืองรอง ความแตกต่างของคนชายขอบ ในแง่ภูมิศาสตร์ เช่น ตามตะเข็บชายแดน บนยอดเขาสูงที่คมนาคมเข้าถึงยาก และในแง่สังคมซึ่งหมายถึงกลุ่มคนที่มีสถานะทางสังคมต่ำกว่าคนทั่วไป เช่น คนชนเผ่า แรงงานต่างด้าว คนพิการ บุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นต้น หลายคนอาจเข้าใจว่า ความเหลื่อมล้ำเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจหรือรายได้เท่านั้น แต่อีกสิ่งที่สำคัญที่เป็นปัญหาเรื้อรังมาอย่างยาวนาน คือ “ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา” ซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา มีสาเหตุหลักจากปัญหาความยากจน ทำให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา นอกจากนี้ ก็ยังเกี่ยวกับปัจจัยเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคน ไปจนถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา และนโยบายด้านการศึกษาในระดับประเทศด้วย

ปัจจุบันการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา-19 ส่งผลต่อระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก ตั้งแต่เชื้อไวรัสเริ่มระบาดในประเทศจีนปลายปี พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน มีผู้ติดเชื้ออยู่ที่ 5,015,639 คน รักษาตัวหายแล้ว 1,979,185 คน และมียอดสะสมผู้เสียชีวิตอยู่ที่ 325,508 ราย (The Bangkok Insight Editorial Team, 2563) และ UNESCO รายงานว่า รัฐบาล 191 ประเทศทั่วโลก ประกาศปิดสถานศึกษาทั่วประเทศ มีผู้เรียนได้รับผลกระทบกว่า 1.5 พันล้านคน (มากกว่าร้อยละ 90 ของผู้เรียนทั้งหมด) (พงศัทศ วนิชานันท์, 2563)

นี่คือตัวอย่างเพียงบางส่วนที่แสดงให้เห็นได้ว่า นับตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์ไวรัส “COVID-19” หรือ “Coronavirus” (ไวรัสโคโรนา) สร้างผลกระทบในทุกภาคส่วนอย่างรวดเร็วและรุนแรง หนึ่งในนั้นคือ “ภาคการศึกษา”

โรงเรียนจึงเป็นสถานที่อันดับแรก ๆ ที่ถูกประกาศให้มีการปิด หลังจากการแพร่ระบาดของโรคโคโรนา-19 ส่งผลให้นักเรียนและครูหลายพันล้านคนทั่วโลก ต้องปรับตัวกับวิธีการเรียนการสอนรูปแบบใหม่คือ “การเรียนการสอนออนไลน์” ซึ่งเป็นแนวทางการเรียนการสอนที่พึ่งพิงระบบอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก การเรียนการสอนออนไลน์จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ระบบการศึกษาในหลายประเทศทั่วโลกนำมาใช้ในสถานการณ์โรคระบาด ส่วนประเทศไทยก็ได้นำวิธีการเรียนการสอนออนไลน์มาใช้ เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการได้เช่นกัน แม้จะเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาคือช่วยให้นักเรียนสามารถศึกษาหาความรู้ต่อไปได้ โดยไม่เสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัส แต่ว่าการเรียนการสอนออนไลน์ ก็ถูกตั้งคำถามถึงประสิทธิภาพและความพร้อมของระบบการศึกษาไทย ที่ไม่เพียงจะเพิ่มภาระให้กับผู้ปกครอง แต่ยังตอกย้ำภาพความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยอีกด้วย จากผลกระทบของไวรัสโคโรนา-19 ที่ระบาดไปทั่วโลก ทำให้โรงเรียนและมหาวิทยาลัยในหลายประเทศ เปลี่ยนจากการเรียนในห้องเรียนมาเป็นการเรียนแบบออนไลน์ทั้งหมด เพื่อลดการแพร่ระบาดของเชื้อ แต่การเปลี่ยนรูปแบบการเรียนนี้ ทำให้ครอบครัวที่ไม่มีคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เรียนได้ยากขึ้น รวมถึงการทำงานของครูสอนไม่สามารถสั่งงานหรือควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียนได้เท่าที่ควร

ดังนั้น จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมา ผู้เขียนจึงสนใจที่จะวิเคราะห์และนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับการเรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-19 ในมิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา โดยผู้ศึกษาได้ใช้วิธีวิเคราะห์เอกสาร บทความ งานวิจัย และสัมภาษณ์เจาะลึก โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาและกิจกรรมเพื่อสังคม (CSR) มาช่วยวิเคราะห์ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาและเสนอแนะแนวทางที่จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นได้ และมีความคาดหวังว่า เนื้อหาและข้อเสนอแนะจากบทความนี้ จะเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่สามารถจุดประกายกระแสของพัฒนาพลเมืองชายขอบ ที่ควรได้รับสิทธิ โอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกันในสังคมไทยต่อไป

ความหมายความเหลื่อมล้ำ

ความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยนั้น มีการถกเถียงถึงเรื่องราวที่หลากหลายและแตกต่างกัน ในที่นี้จึงได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของความเหลื่อมล้ำไว้ ดังนี้ ความหมายของความเหลื่อมล้ำตามราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ความต่างกัน ความไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกัน ระหว่างปัจเจกบุคคล ระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างประเทศ ความเหลื่อมล้ำอาจมีหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) และภรณ์ยู มายูร ได้อธิบายความเหลื่อมล้ำ หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ฐานะ เพศ การศึกษา รายได้ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมประการหนึ่ง ที่มักถูกนำมาพิจารณาว่าเป็นสาเหตุที่นำมาสู่ความขัดแย้งกันเองระหว่างในสังคมเดียวกัน ทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีความรู้สึกว่าถูกเอารัดเอาเปรียบ ถูกดูถูกเหยียดหยาม มีความไม่เสมอภาค ไร้ศักดิ์ศรีหรือไม่ชอบธรรม ซึ่งอาจนำมาสู่ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงงานบริการของภาครัฐ การเข้าถึงเทคโนโลยีหรือไอที หรือการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ (ภรณ์ยู มายูร และอลงกรณ์ อรรถแสง, 2561)

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคมนั้น เกิดจากหลากหลายปัจจัย เช่น ต้นทุนทางสังคม โอกาสและการเข้าถึงการศึกษา การรักษาพยาบาล สวัสดิการต่าง ๆ เศรษฐกิจ ชนชั้นทางสังคม ฯลฯ ขณะที่ Ferdinand Mount ได้แบ่งความเหลื่อมล้ำเป็น 5 มิติ ได้แก่ มิติทางการเมือง มิติทางรายได้ มิติทางโอกาส มิติการเป็นสมาชิกในสังคม และมิติการได้รับการปฏิบัติ (Ferdinand Mount, 2563) ศาสตราจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้อธิบายความเหลื่อมล้ำว่า เกิดขึ้นจาก 4 ด้านคือ ทางสิทธิ โอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรี ซึ่งอาจไม่ใช่ผลจากทางด้านกฎหมาย แต่เกิดจากแนวทางการปฏิบัติหรือในทางวัฒนธรรม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553) และ Antoine ได้ให้คำนิยามความไม่เท่าเทียมกันในสังคมว่า หมายถึง สถานการณ์ที่กลุ่มคนบางกลุ่มในสังคม ไม่มีความเท่าเทียมในสถานะทางสังคม ชนชั้นทางสังคม และกลุ่มสังคม รวมถึงสิทธิต่าง ๆ ในสังคม สิทธิในการออก สิทธิในการเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐ ได้แก่ การศึกษา สาธารณะ การมีที่อยู่อาศัยที่มีคุณภาพ ระบบขนส่งสาธารณะ เป็นต้น ทุกคนในสังคมควรมีสิทธิได้รับสิทธิและความเท่าเทียมและทั่วถึงในสังคม (Antoine, 2563)

กล่าวโดยสรุป ความเหลื่อมล้ำนั้น หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งจะพบว่า มีปรากฏอยู่ในทุกเรื่อง ทุกพื้นที่ ทุกภาคส่วน และทุกเวลา ดังนั้น จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่อาจขจัดหรือจัดการให้หมดสิ้นไปได้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง แต่สิ่งที่พอจะสามารถทำได้คือ การลดความเข้มข้นของความเหลื่อมล้ำให้ลดน้อยลงตามสมควร ซึ่งก็จะต้องวิเคราะห์แยกแยะถึงปัญหาสาเหตุของความเหลื่อมล้ำนั้นให้ชัดเจนก่อน เพื่อจะนำไปสู่การปฏิรูปหรือแก้ไขปัญหาคต่อไป

รูปแบบความเหลื่อมล้ำ

สถานภาพและชนชั้นทางสังคมของคน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อโอกาสในการเข้าสู่กระบวนการพัฒนาต่าง ๆ การปฏิบัติที่มีความแตกต่างจึงเกิดเป็นความไม่เท่าเทียมกัน และเมื่อความไม่เท่าเทียมกันมีความชัดเจน จึงนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำที่สร้างปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งสามารถสรุปเป็นรูปแบบของความเหลื่อมล้ำในภาพรวมได้ 3 รูปแบบดังนี้ 1. ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งและรายได้ (Wealth & Income Inequality) ซึ่งเกิดจากการพัฒนาที่มีลักษณะไม่สมดุลหรือกระจุกตัวในบางพื้นที่หรือบางสาขาการผลิต เช่น การส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม ทำให้ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากระจายไปไม่ทั่วถึง ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มบุคคล 2. ความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายโอกาส (Opportunity Inequality) ได้แก่ การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านการศึกษา การเข้าถึงสวัสดิการสังคม และการเข้าถึงแหล่งทุนหรือปัจจัยการผลิต การเกิดสภาวะการขาดหรือเข้าไม่ถึง จึงมีผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตและสังคม และ 3. ความเหลื่อมล้ำด้านอำนาจ (Power Inequality) ทั้งด้านสิทธิทางการเมือง อำนาจต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและทิศทางในการพัฒนา ทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ส่งผลให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่เท่าเทียม และอาจเกิดการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) ต่อกลุ่มที่มีอำนาจในสังคมไทย (สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2563)

ในด้านการศึกษาของไทย โอกาสในการเข้าถึงบริการด้านการศึกษา มีความแตกต่างกันมาก โดยอาจมีสาเหตุหลักมาจากความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความแตกต่างกันของฐานะความเป็นอยู่ การกระจายรายได้ของคนจนกับคนรวย ซึ่งมีความแตกต่างกันมาก โดยเปรียบเทียบได้จากรายได้เฉลี่ยต่อคน ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ จึงนับเป็นความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจนที่สุด ในบรรดาความเหลื่อมล้ำทั้งหมด ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ ทรัพย์สิน โครงสร้างภาษี และความไม่เท่าเทียมในการแข่งขัน และที่ปรากฏเห็นได้อย่างชัดเจน คือ ความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะห่างเหินกับชนบท ระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรม ทำให้เกิดการกระจุกตัวของตำแหน่งงาน รายได้ และการสะสมทุน โดยอยู่เฉพาะในเมืองและภาคอุตสาหกรรมเมืองที่กำลังเติบโต ผู้คนหลั่งไหลเข้าสู่เมืองจำนวนมาก แต่งานมีจำกัด ผู้คนจำนวนมากต้องทำมาหากินเพียงเพื่อยังปากท้องของตนเองและครอบครัว จนไม่อาจสนับสนุนหรือส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับที่ดีได้

ปัญหาวิกฤตแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เริ่มต้นที่นครอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน ตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม 2562 ต่อมาได้พบผู้ป่วยยืนยันในหลายประเทศทั่วโลก วันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลกประกาศโรค COVID-19 ระบาดใหญ่ (Pandemic) มีจำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก อย่างรวดเร็ว อัตราการเสียชีวิตจากโรคประมาณร้อยละ 4.6 กลุ่มผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ และผู้ที่มีโรคประจำตัว เช่น โรคหัวใจ โรคเบาหวาน จากรายงานสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 วันที่ 31 ธันวาคม 2563 พบว่า มีผู้ติดเชื้อ 83,135,180 คน ใน 218 ประเทศ มีผู้เสียชีวิตจากโรคระบาด 1,813,389 คน (กรมควบคุมโรค, 2563)

ไวรัสมีการแพร่เชื้อระหว่างคนในลักษณะเดียวกับไข้หวัดใหญ่ โดยผ่านการติดเชื้อจากละอองเสมหะจากการไอ ระยะระหว่างการสัมผัสเชื้อและมีอาการ โดยทั่วไปแล้วอยู่ที่ 5 วัน แต่มีช่วงอยู่ระหว่าง 2 ถึง 14 วัน อาการที่พบบ่อย ได้แก่ มีไข้ ไอ และหายใจลำบาก ภาวะแทรกซ้อน อาจรวมถึงปอดบวม และกลุ่มอาการหายใจลำบากเฉียบพลัน โดยยังไม่มียาที่ได้ออกฤทธิ์หรือยาด้านไวรัสจำเพาะ แต่กำลังมีการวิจัยอยู่ในขณะนี้ ซึ่งการรักษาจึงพยายามมุ่งเน้นไปที่การจัดการกับอาการ และรักษาแบบประคับประคอง มาตรการป้องกันที่มีการแนะนำ คือ การล้างมือ การอยู่ห่างจากบุคคลอื่น (โดยเฉพาะกับบุคคลที่ป่วย) ติดตามอาการ และกักตนเองเป็นเวลา 14 วัน ในกรณีที่สงสัยว่าตนอาจติดเชื้อ

การตอบสนองทางสาธารณสุขทั่วโลก ด้วยการจำกัดการท่องเที่ยว การห้ามออกจากเคหสถานในเวลาค่าคืน การยกเลิกการจัดงาน และการปิดสถานศึกษา นอกจากนี้ ยังมีการกักด่านทั้งหมดของประเทศ อิตาลีและมณฑลหูเป่ย์ของประเทศจีน และมีการใช้มาตรการการห้ามออกจากเคหสถานในเวลาค่าคืนอย่างหลากหลาย ในประเทศจีนและประเทศเกาหลีใต้ มีการคัดกรองตามท่าอากาศยานและสถานีรถไฟ และมีการออกคำแนะนำเกี่ยวกับการเดินทางไปยังภูมิภาค ที่มีการแพร่เชื้อในระดับประชาคม มีการปิดสถานศึกษาทั่วประเทศหรือส่วนท้องถิ่นอย่างน้อย 115 ประเทศ ส่งผลกระทบกับนักเรียนนักศึกษา มากกว่า 1.2 พันล้านคน

การเว้นระยะห่างทางสังคม (social distancing) เป็นมาตรการทางสาธารณสุข เพื่อลดอัตราความเสี่ยงในการสัมผัสโรค รวมถึงการควบคุมการติดเชื้อและชะลอการแพร่ระบาดของโรค ด้วยการลดการสัมผัสใกล้ชิดระหว่างบุคคลให้น้อยลง ประกอบด้วยการจำกัดการเดินทาง ห้ามไปยังสถานที่ต่าง ๆ เช่น สถานบันเทิง โรงเรียน สนามกีฬา โรงภาพยนตร์ ศูนย์การค้า และการปิดสถานศึกษา โดยบุคคลอาจใช้การทิ้งระยะทางสังคม โดยการอยู่ในบ้านให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงพื้นที่แออัด ไม่สัมผัสมีผู้อื่น สวมใส่หน้ากากอนามัย และล้างมือทุกครั้งหลังสัมผัสสิ่งของสาธารณะ ทุกประเทศทั่วโลกมีมาตรการสั่งการและแนะนำข้อปฏิบัติให้กับพลเมืองในประเทศของตน โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากการติดเชื้อของกลุ่มผู้สูงอายุ ที่จะทำให้เกิดความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นในการป่วยรุนแรงและภาวะแทรกซ้อน โดย CDC ของสหรัฐแนะนำให้คนกลุ่มนี้ หลีกเลี่ยงฝูงชนและอยู่แต่บ้านให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในพื้นที่ที่เกิดการระบาดในระดับชุมชน

การระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลกนี้ นอกจากจะทำให้เศรษฐกิจโลกถดถอยแล้ว ยังก่อให้เกิดความวุ่นวายในหลายด้าน เช่น การท่องเที่ยว การบิน การสาธารณสุข ความสัมพันธ์

ระหว่างประเทศ และระบบการศึกษาที่หยุดชะงัก ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นกับระบบการศึกษานั้น อาจเป็นสัญญาณสำคัญที่จะผลักดันและนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงและปรับตัว เพื่อให้เกิดการพัฒนาารูปแบบการศึกษาแบบใหม่ และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ทั่วโลกด้วย

ปัญหาการเรียนออนไลน์สะท้อนความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

UNESCO รายงานว่า รัฐบาล 191 ประเทศทั่วโลก มีนักเรียน นักศึกษากว่า 363 ล้านคนทั่วโลก ได้รับผลกระทบจากวิกฤต “COVID-19” และประมาณการณ์ว่า มีสถาบันการศึกษาในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกกลาง ยุโรป และอเมริกาเหนือ ได้ปิดการเรียนการสอนที่โรงเรียนและมหาวิทยาลัย ขณะที่สถาบันการศึกษาในหลายประเทศ นำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้เพื่อเปิดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์

องค์กร OECD ร่วมกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้จัดทำกรอบแนวทางสำหรับภาคการศึกษาในการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ COVID-19 (A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020) โดยการใช้ข้อมูลการสำรวจของ OECD สำหรับนักเรียนอายุ 15 ปี จำนวนกว่า 600,000 คน จาก 79 ประเทศทั่วโลกในปี 2018 ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่เข้าร่วมในการสำรวจครั้งนี้ด้วย พบว่า มีความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ในระบบออนไลน์ เช่น สถานที่ในบ้านไม่เอื้ออำนวยสำหรับเรียนหนังสือ การขาดอุปกรณ์เครื่องมือในการเรียน โดยพบว่า มีเด็กไทยที่เข้าถึงเครื่องคอมพิวเตอร์และ แท็บเล็ต 57.8% และ 43.4% ตามลำดับ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับหลาย ๆ ประเทศ นักเรียนของเขาจะมีการเข้าถึงอุปกรณ์เหล่านี้มากกว่านักเรียนไทย ยกตัวอย่าง สหรัฐอเมริกา มีการเข้าถึงคอมพิวเตอร์และแท็บเล็ต 88.6% และ 79.2% สิงคโปร์ 89.3% และ 76.7% สเปน 89% และ 84% อิตาลี 89.3% และ 79% ตามลำดับ ซึ่งประเทศเหล่านี้แม้จะต้องอยู่ในสถานการณ์ของการปิดโรงเรียน แต่นักเรียนก็มีโอกาสในการเข้าถึงการเรียนแบบออนไลน์ได้ในสัดส่วนที่สูงอยู่มาก (ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค, 2563)

ระบบการศึกษาของไทยมีปัญหาในหลายด้านมาตั้งแต่อดีต และปัญหาที่มักจะถูกหยิบยกมากล่าวถึงก็คือ เด็กและเยาวชนไทยไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ และไม่ได้รับความใส่ใจในเรื่องนี้มากเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบท และจะส่งผลเลวร้ายไปกว่านั้น จากการมาของไวรัสโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ก็ยิ่งทำให้สถานการณ์ทางการศึกษาแยกลงไปกว่าเดิมหลายเท่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจึงเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากภูมิฐานะหรือพื้นที่ สภาพแวดล้อมและภูมิฐานะของผู้เรียน ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นอย่างมาก ซึ่งประชากรวัยเด็กในเขตเมืองจะมีโอกาสจะเข้าถึงการศึกษาได้ง่ายกว่า ทั้งด้านระยะทางและคุณภาพของโรงเรียน จากการวิจัยหลายเรื่องสรุปได้ว่า เด็กในเขตกรุงเทพมหานครได้รับการศึกษาตามเกณฑ์สูงกว่าพื้นที่อื่น ๆ รองลงมาคือเขตเมืองใหญ่ที่จะมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงกว่าเด็กในเขตเมืองเล็กหรือในชนบท นอกจากนั้น สภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัยจะส่งผลโดยตรงต่อความกระตือรือร้นและความสนใจในการศึกษา ซึ่งเด็กในเขตชุมชนแออัด หรืออยู่ในแหล่งที่มีปัจจัยย่อย หรืออยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร ก็อาจหันเหจากการศึกษาได้โดยง่าย ซึ่งชีวิตที่ แสงมหะหมัด ได้ศึกษา

พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือ การที่สังคมมีการเลือกปฏิบัติ มีความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สิน ความไม่พึงพอใจการศึกษา เพศ กลุ่มอายุ และถิ่นที่อาศัย (รัชวดี แสงมหะหมัด, 2560) สอดคล้องกับข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ประเทศไทยเผชิญกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามาก โดยเมื่อเปรียบเทียบความเหลื่อมล้ำระหว่างเด็กในเขตเมืองกับเขตชนบท โดยการใช้อัตราการเข้าเรียนสุทธิเป็นตัวชี้วัด พบว่า เด็กในเขตเมืองมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับปริญญา ในสัดส่วนที่สูงกว่าเด็กในชนบท ซึ่งเด็กในเขตเมืองมีโอกาสถึงการศึกษาระดับปริญญาตรีร้อยละ 39.5 ขณะที่เด็กในชนบทมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับปริญญาตรีเพียงร้อยละ 18.0 เด็กในเมืองมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาระดับปริญญาตรี มากกว่าเด็กในชนบท ประมาณ 2.2 เท่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

นอกจากนี้ “ความไม่พร้อม” คืออุปสรรคของการเรียนรู้ แม้การเรียนการสอนออนไลน์จะปลอดภัยจากโรคโควิด-19 เพราะทั้งผู้เรียนและผู้สอนไม่ต้องไปรวมตัวกันที่โรงเรียน แต่ก็มีเสียงสะท้อนออกมาถึงความไม่พร้อมของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้เรียน ผู้ปกครอง โรงเรียน หรือแม้กระทั่งระบบการศึกษาของไทย ที่จะนำไปสู่ปัญหาอื่น ๆ โดยเฉพาะเรื่องของอุปกรณ์และเครื่องมือสำหรับการเรียนการสอนออนไลน์ เช่น คอมพิวเตอร์ แล็ปท็อป หรือแท็บเล็ต รวมถึงโทรทัศน์ที่สามารถรับสัญญาณดาวเทียมได้ ซึ่งไม่ใช่ผู้เรียนทุกคนจะมีอุปกรณ์เหล่านี้อยู่ที่บ้าน และไม่ใช่ว่าผู้ปกครองทุกคนที่มีกำลังทรัพย์เพียงพอในการจัดซื้ออุปกรณ์เหล่านี้ อีกทั้งการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต หรือระบบ WIFI ในแต่ละพื้นที่ก็ยังไม่ครอบคลุมทั่วถึง และยังมีคุณภาพที่แตกต่างกันอีกด้วย

นอกจากความไม่พร้อมของอุปกรณ์สื่อสารแล้ว ตัวผู้เรียนเองก็อาจจะยังไม่พร้อมสำหรับการเรียนออนไลน์ โดยเฉพาะเด็กเล็กที่ยังต้องการผู้ใหญ่ในการให้คำแนะนำหรืออ่านใจบทให้ฟังขณะเรียนออนไลน์ คุณอรอนงค์ โพธิ์รัมย์ ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนนานาชาติแห่งหนึ่ง แสดงความคิดเห็นว่า การเรียนออนไลน์จำเป็นต้องแยกระดับของนักเรียน เช่น นักเรียนอนุบาลต้องเรียนผ่านกิจกรรมการเล่น และนักเรียนประถมศึกษาสามารถเรียนและสอนออนไลน์ได้ ส่วนผู้ปกครองนั้นก็จะได้รับผลกระทบโดยตรง เพราะต้องมีพ่อหรือแม่คอยช่วยเหลือ (อรอนงค์ โพธิ์รัมย์, 2563) ซึ่งเห็นพ้องกับคุณวิจิตรา สุขสวัสดิ์ ผู้ปกครองอีกท่านหนึ่ง ที่เล่าว่า เด็กเล็กที่ต้องเรียนออนไลน์ จำเป็นต้องพึ่งพาพ่อแม่ ส่งผลให้พ่อแม่ต้องจัดสรรเวลาเพื่อช่วยเหลือลูกขณะเรียน และถ้าพ่อแม่ไม่มีเวลาหรือไม่สามารถดูแลลูกได้ ก็จะทำให้การเรียนไม่มีประสิทธิภาพ (วิจิตรา สุขสวัสดิ์, 2563) ขณะที่คุณหทัยรัตน์ ขุนพิลึก ที่ต้องดูแลลูกเล็กวัยประถมและเลี้ยงลูกวัย 5 ขวบ มองว่า การเรียนการสอนออนไลน์เป็นการผลักระเรื่องการเรียนรู้ให้กับผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่มีงานทำอยู่ที่บ้านก็ไม่ได้ทำงาน แต่ต้องสละเวลาในการควบคุมให้ลูกนั่งเรียนกับโทรทัศน์ ซึ่งเป็นการสร้างความกดดันและความเครียดให้กับทั้งตัวเด็กและผู้ปกครองด้วย (หทัยรัตน์ ขุนพิลึก, 2563)

2. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีนั้น จะสามารถส่งเสริมสนับสนุนให้บุตรหลานได้รับการศึกษาที่ดีได้มากกว่า ก็เป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วนั้น ส่วนเด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนขัดสน ทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองก็จะมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าเช่นกัน และยังมีคุณภาพชีวิตที่ด้อยกว่าด้วย สภาพปัญหาทาง

การเงินในครัวเรือน จึงทำให้เด็กมักจะต้องออกจากการศึกษากลางคัน หรืออาจต้องเสียสละให้พี่น้องคนใดคนหนึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนแทน และทำให้บางครอบครัวไม่สามารถสนับสนุนให้บุตรหลานเรียนจนจบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม Hill and King กล่าวว่า การพัฒนาด้านการศึกษา มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (Hill, M.A. and King, E.M, 1993) โดยสอดคล้องกับอุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบุญ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมทางด้านการศึกษาเมืองและชนบท พบว่าความแตกต่างระหว่างความเป็นเมืองและชนบท มีผลต่อการได้รับโอกาสทางการศึกษา โดยคนเมืองมีโอกาสมากกว่าคนชนบท รวมถึงทรัพยากรครัวเรือน ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมก็มีผลเช่นกัน โดยครอบครัวที่ยากจนมีแนวโน้มจะได้รับโอกาสทางการศึกษาน้อยกว่าครอบครัวที่ร่ำรวย ซึ่งไม่เพียงแต่การมีสภาพเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันเท่านั้น (อุมาภรณ์ ภัทรวานิชย์ และ ปัทมา อมรสิริสมบุญ, 2550) สอดคล้องกับรัชวดี แสงมหะหมัด กล่าวว่า ความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันในสังคมมากที่สุดคือ ด้านรายได้และทรัพย์สิน ยิ่งสังคมมีความแตกต่างด้านรายได้และทรัพย์สินมากเท่าใด ยิ่งทำให้สังคมมีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้นเท่านั้น (รัชวดี แสงมหะหมัด, 2560) และชาญชัย ฤทธิร่วม ได้อธิบายความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาว่า มีสาเหตุมาจากประชาชนไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานหรือความเท่าเทียมกันในสังคมอันเนื่องมาจากความยากจน (ชาญชัย ฤทธิร่วม, 2562)

จากที่กล่าวมา เมื่อก้าวถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย จึงมักจะนึกถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก ได้แก่ การมีรายได้ต่างกันมากเกินไประหว่างคนรวยและคนจน ซึ่งความยากจนมีทั้งยากจนอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ ความยากจนทางรายได้ รวมถึงการได้รับปัจจัยพื้นฐานของความต้องการของมนุษย์ และความยากจนที่เป็นนามธรรม เช่น สุขภาพอนามัยที่อ่อนแออย่างแย่มาก ระดับการศึกษาต่ำ ถูกกีดกันในสังคม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การขาดโอกาสและความยุติธรรม และการไม่มีปากมีเสียงในสังคมที่จะเรียกร้องสิทธิของตัวเองได้ ซึ่งจะเห็นว่าความยากจนไม่เพียงแต่การไม่มีเงินทองเท่านั้น การขาดโอกาสเข้าถึงการศึกษา การบริการสาธารณะต่าง ๆ ก็ถือว่าเป็นความยากจนด้วย

การศึกษาจึงส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจน ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงควรต้องดำเนินการ โดยมุ่งกระจายโอกาสการศึกษาไปสู่สมาชิกทุกกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะคนจน เพื่อบรรเทาความเหลื่อมล้ำ ในทางตรงกันข้าม ความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจและสังคม ก็ได้ส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาด้วยเช่นกัน คนที่ยังจนยิ่งขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ ขณะที่คนที่ยังรวยก็ยังมีโอกาสมาก

3. ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากสถานะและวัฒนธรรมในครอบครัว วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของครอบครัวเป็นต้นทุนทางสังคมที่มีผลต่อการศึกษาของเด็ก จากการศึกษาพบว่า เด็กในครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่ จะมีโอกาสได้เรียนตามเกณฑ์มากกว่าเด็กจากครอบครัวที่ขาดพ่อแม่ หรือมีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว นอกจากนั้น ความเชื่อ วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของพ่อและแม่ จะมีผลต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็ก ครอบครัวที่พ่อแม่มีการศึกษา มักจะส่งเสริมและลงทุนทางการศึกษาให้กับบุตรมากกว่าครอบครัวที่

พ่อแม่มีการศึกษาน้อย นอกจากนั้น ยังมีแนวโน้มว่า พ่อแม่ที่มีประสบการณ์ทางการศึกษาเช่นใด มักส่งเสริมลูกให้ไปในทิศทางเดียวกันด้วย

จากการสัมภาษณ์กุลสตรี แก้วสม กล่าวว่า “ไม่ใช่เด็กทุกคนจะมีโอกาสเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ เมื่อเด็กเข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ต ระบบการเรียนการสอนจึงไม่เกิดขึ้น เด็กก็จะสูญเสียโอกาสไป และเมื่อบังคับให้มีการเรียนการสอนออนไลน์หรือเรียนผ่านโทรทัศน์ ซึ่งบางครอบครัวก็ไม่มีโทรทัศน์ หรือไม่มีสัญญาณทั้งโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต ดังนั้น การเรียนการสอนออนไลน์จึงยังไม่พร้อมสำหรับเรา” (กุลสตรี แก้วสม, 2563)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ได้สำรวจการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2561 (ไตรมาส1) พบว่า กลุ่มอายุ 15-24 ปี มีการใช้อินเทอร์เน็ตสูงที่สุด ร้อยละ 91.4 รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 25-34 ปี ร้อยละ 84.4 กลุ่มอายุ 6 -14 ปี ร้อยละ 69.6 นอกจากนี้ ค่าใช้จ่ายในการใช้อินเทอร์เน็ตของครัวเรือนเฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ร้อยละ 32.2 เสียค่าใช้จ่ายจำนวน 200-399 บาท รองลงมาจำนวน 400-599 บาท ร้อยละ 19.0 เสียค่าใช้จ่าย 600-799 บาท ร้อยละ 17.9 และมากกว่า 800 บาทขึ้นไปร้อยละ 16.4 ส่วนอุปกรณ์ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต พบว่า ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตใช้โทรศัพท์มือถือแบบ Smart Phone ในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตร้อยละ 94.7 ใช้ PC ร้อยละ 38.8 ใช้ Notebook ร้อยละ 16.6 และ Tablet ร้อยละ 6.9 ส่วนกิจกรรมที่ใช้ส่วนใหญ่ใช้ Social Network ร้อยละ 94.1 รองลงมาคือใช้ในการดาวน์โหลดกิจกรรมเพื่อความบันเทิง ร้อยละ 89.3 ใช้ในการอัปโหลดข้อมูลเพื่อการแบ่งปัน (share) บนเว็บไซต์ร้อยละ 57.0 และค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและบริการ ร้อยละ 45.2 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) จากสถิติจะเห็นว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือนนั้น ไม่ได้มีความพร้อมหรือตอบสนองความต้องการ ที่จะรองรับการเรียนการสอนในระบบด้านการศึกษาไว้

หลังจากรัฐบาลประกาศปิดสถานศึกษาชั่วคราว เพื่อควบคุมการระบาดของไวรัสโควิด-19 ทั้งผู้เรียนและผู้สอนจึงเปลี่ยนมาเรียนออนไลน์ ภายใต้อุปกรณ์ที่จำกัดมากมาย ทั้งความพร้อมของอุปกรณ์ โปรแกรม สัญญาณอินเทอร์เน็ต ไปจนถึงความเชี่ยวชาญของผู้ใช้งาน ซึ่งผู้เขียนได้ลงพื้นที่ในชนบทเพื่อสัมภาษณ์ผู้ปกครองและนักเรียนถึงสถานการณ์การเรียนการสอนออนไลน์ ทำให้ตอกย้ำถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการเรียนการสอนออนไลน์ของนักเรียนที่ชัดเจนมากขึ้น และจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน พบว่า ผลสำรวจปัญหาอุปสรรคที่นักเรียนและผู้ปกครองได้รับจากการเรียนการสอนออนไลน์ สรุปได้ดังนี้ คือ

- 1) มีนักเรียนบางส่วน ขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอนออนไลน์ คือ โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต โทรทัศน์
- 2) ในพื้นที่ชนบทไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ ไม่สามารถเรียนทางออนไลน์ได้ และไม่มีจานดาวเทียม หรือจานดาวเทียมรับสัญญาณไม่ได้
- 3) ในพื้นที่ที่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต ก็เกิดปัญหาสัญญาณอินเทอร์เน็ตล่มและสัญญาณไม่เสถียร บางครอบครัวต้องว่าจ้างช่างมาปรับจูนสัญญาณใหม่
- 4) เด็กนักเรียนไม่มีสมาธิในการเรียน ไม่สามารถเรียนด้วยตนเองได้ ขาดแรงจูงใจ เพราะไม่มีครูคอยกระตุ้นเตือนเหมือนในห้องเรียน และ
- 5) ภายในครอบครัวมีพี่น้องอยู่ในวัยกำลังเรียนหนังสือหลายคน และต่างระดับชั้น แต่มีโทรทัศน์เพียงเครื่องเดียว ทำให้ไม่สามารถเรียนได้ตามข้อกำหนด นอกจากนี้ ในโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีปริมาณเด็กต่อ

ห้องมากกว่าเกินเกณฑ์ที่กำหนดหรือตามมาตรฐาน ปัญหาครูผู้สอนไม่สามารถดูแลเอาใจใส่นักเรียนได้อย่างทั่วถึงในการเรียนปกตินั้นมีแต่เดิมอยู่แล้ว และเมื่อเข้าสู่ห้องเรียนออนไลน์ จึงคาดว่าปัญหาที่จะทวีความรุนแรงและเกิดช่องว่างจากความสัมพันธ์มากขึ้น ซึ่งเมื่อรวมกับปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนออนไลน์ เด็กกลุ่มหนึ่งอาจถูกทิ้งเอาไว้ โดยที่ไม่มีใครเหลียวแล และอาจถูกกีดกันจนต้องออกจากกระบบการศึกษาไปในที่สุดก็ได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามาจากสภาพทางสังคมไทย โดยมี 3 ประเด็น คือ 1) ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัวดี ส่วนใหญ่ไม่มีผลต่อการออกจากการศึกษากลางคัน และยังได้รับการศึกษาตามที่ต้องการและมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย 2) ภูมิฐานะสภาพแวดล้อมของเด็ก โดยประชากรวัยเด็กในเขตเมืองมีโอกาสจะเข้าถึงการศึกษาดูได้ง่ายกว่า ทั้งด้านระยะทางและคุณภาพของโรงเรียน และ 3) สภาพและวัฒนธรรมในครอบครัว เด็กในครอบครัวที่มีความพร้อมและอบอุ่น จะได้รับความใส่ใจในสนใจจากผู้ปกครอง ทั้งพ่อและแม่ จะมีโอกาสได้เรียนตามเกณฑ์มากกว่าเด็กจากครอบครัวที่ขาดพ่อแม่ หรือมีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว ประเด็นดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นปัญหาการเรียนออนไลน์ที่ส่งผลให้นักเรียนจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำถูกละเลยไว้เบื้องหลัง

ข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียน

ปัญหาความเหลื่อมล้ำนั้น เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มาจากปัจจัยหรือเงื่อนไขสำคัญ คือ อำนาจที่ไม่เท่าเทียม ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งอำนาจดังกล่าว เกิดจากความสามารถในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรทางสังคม และทรัพยากรทางการเมืองของกลุ่มประชาชนที่แตกต่าง และในขณะเดียวกัน การที่ประชาชนแต่ละกลุ่มมีอำนาจที่แตกต่างกัน ก็ยิ่งทำให้ความสามารถในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ มีความแตกต่างกันมากยิ่งขึ้นด้วย

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยนั้น จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้คือ

1. ควรมุ่งเน้นการเพิ่มความเท่าเทียมของโอกาส (Equality of Opportunity) ในการเลื่อนฐานะทางสังคม (Social Mobility) โดยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างใน 5 ประเด็นคือ การปฏิรูประบบภาษี การปฏิรูปที่ดิน การปฏิรูประบบสวัสดิการ การปฏิรูประบบการศึกษา และการปฏิรูประบบการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งการดำเนินการจำเป็นต้องกำหนดกลไกเครื่องมือ (Mechanism Design) ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย โดยคำนึงถึงหลักความเสมอภาคทั่วไป ที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคน ที่อาจกล่าวอ้างกับการกระทำใด ๆ ของรัฐได้ และสิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ซึ่งบรรดามนุษย์ทั้งหลายได้รับและมีอยู่ โดยสิทธิเหล่านี้ครอบคลุมไปถึงการมีชีวิตรอด การมีอิสระ มีเสรีภาพในความคิดและการแสดงออก ตลอดจนความเสมอภาค ในทางกฎหมายด้วย

2. ยกระดับคุณภาพการศึกษา ให้สอดคล้องกับภูมิสังคม (Social Geography) หรือ Geosocial ซึ่งหมายถึง ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ชีวภาพ วิถีชีวิต ประเพณี

ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นให้สถาบันการศึกษาปรับหลักสูตรการศึกษาให้เข้ากับท้องถิ่น นั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เรียนมีโอกาสในการตัดสินใจเลือกที่จะเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต และเพื่อสร้างความมั่นคงของชีวิตในอนาคต ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ความตอนหนึ่งว่า “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไร จริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...” (สยามรัฐออนไลน์, 2563)

จึงควรเพิ่มความเข้มข้นในการจัดรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงภูมิสังคมของพื้นที่นั้น ๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมตามประเพณีวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 7 และมาตรา 27 ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ท้องถิ่น ดังเช่นโรงเรียนบ้านหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 สาระ และกิจกรรมการเรียนรู้โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นไทลื้อ จนได้รับการประกาศเกียรติคุณและยอมรับจากสังคมตั้งแต่ปี 2552 ถึงปัจจุบัน

3. เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการศึกษา ที่สอดคล้องกับท้องถิ่นอย่างจริงจัง ให้ประชาชนมีโอกาสในการตัดสินใจและร่วมบริหารทรัพยากรในท้องถิ่น ให้เกิดการบูรณาการและพัฒนาหลักสูตร หรือสนับสนุนช่องทางแห่งการศึกษาให้กับประชาชนในท้องถิ่น ให้มีโอกาสเข้าสู่ระบบการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่น กระบวนการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนแม่โป่งประชาสามัคคี อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นการดำเนินการควบรวมโรงเรียนขนาดเล็กตามคำสั่งกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา เพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน โดยได้มีออกแบบการเรียนการสอนร่วมกับท้องถิ่น ระดมบุคลากรปราชญ์ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และมุ่งเน้นในการนำพลเมืองที่มีคุณภาพกลับเข้ามาพัฒนาท้องถิ่น ดังความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปี 2522 ว่า “...การให้การศึกษา นั้น กล่าวสั้น ๆ โดยความหมายรวบยอด คือ การช่วยให้บุคคลค้นพบวิถีดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม ไปสู่ความเจริญและความสุขตามอัตภาพ ตามนัยนี้ ผู้สอนมีหน้าที่ต้องหาความรู้และวิธีการดำเนินชีวิต มาให้ศิษย์ได้รู้ได้ทราบ เพื่อให้สามารถเรียนรู้ต่อไป และดำเนินชีวิตต่อไปได้ด้วยดีจนบรรลุจุดหมาย...” (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2563)

สรุป

วิกฤติการณ์การระบาดของไวรัสโควิด-19 เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการศึกษาอย่างมาก รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์นั้น มีข้อจำกัดอย่างมาก ทั้งเรื่องความพร้อมส่วนบุคคล

โดยเฉพาะในโรงเรียนที่อยู่ต่างจังหวัด นักเรียนก็ไม่มีอุปกรณ์รวมถึงประสิทธิภาพของสัญญาณอินเทอร์เน็ต ครูผู้สอนก็ยังไม่มีความคุ้นชินกับโปรแกรมต่าง ๆ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องวางแผนอย่างจริงจังว่าจะสนับสนุนบุคลากรทางการศึกษาอย่างไร และจะลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เกิดจากภาวะเศรษฐกิจ โดยการจัดระบบสวัสดิการที่เหมาะสม เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนจนและผู้ด้อยโอกาส เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาสให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรการของการปรับวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมไทยต่อไป

การเปลี่ยนแปลงและความท้าทายครั้งนี้ จึงเป็นบทเรียนที่ทำให้ต้องปรับตัวและคิดนวัตกรรมหรือรูปแบบการเรียนการสอนทักษะชีวิตที่จำเป็นในอนาคต ในสภาพแวดล้อมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่ต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองได้ ซึ่งไวรัสโควิด-19 อาจจะได้โหดร้ายต่อการศึกษาเสมอไป แต่เป็นการเตือนให้เกิดการตั้งรับ ตื่นตัว สร้างสรรค์นวัตกรรม เทคโนโลยี ยืดหยุ่นกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือโรคระบาดที่จะเกิดขึ้นให้เกิดการสมดุล ซึ่งคาดการณ์ว่าในอนาคต การเรียนรู้ผ่านออนไลน์ไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไป ไม่ว่าจะการศึกษาจะเป็นรูปแบบใด สิ่งทุกคนและทุกประเทศต้องเผชิญคือ “การเปลี่ยนแปลง” ดังนั้น ทุกคนต้องไม่หยุดที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ถ้าที่จะเริ่มต้น และยอมรับในการเปลี่ยนแปลงต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2563). รายงานสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน กรมควบคุมโรค. เรียกใช้เมื่อ 11 พฤษภาคม 2563 จาก <https://1th.me/xxLM3>
- กุลสตรี แก้วสม. (11 พฤษภาคม 2563). การเรียนออนไลน์. (วินิจ ภาเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)
- ชาญชัย ฤทธิร่วม. (2562). วิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำทางสังคมด้านการศึกษาของพลเมืองชายขอบ. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 2(4), 49-60.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2553). *ความเหลื่อมล้ำ*. 27 สิงหาคม-2 กันยายน : มติชนสุดสัปดาห์.
- พงศ์ทัศ วนิชานันท์. (2563). โรงเรียนต้องเปิด-ปิดอย่างไร ช่วงโควิด-19 ระบาด. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/1932>
- ภรณ์ยุ มายูรและอลงกรณ์ อรรถแสง. (2561). บทบาทของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 8(1), 81-94.
- ภูมิศรัณย์ ทองเลี่ยมนาค. (2563). การเตรียมความพร้อมสำหรับการศึกษาในยุค COVID-19 ยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับประเด็นความเหลื่อมล้ำและทรัพยากรของผู้เรียน. เรียกใช้เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.eef.or.th/378/>
- รัชวดี แสงมหะหมัด. (2560). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา : คุณภาพสังคมที่คนไทยมองเห็น. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 33-66.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *80 ปี ราชบัณฑิตยสถาน สำนักงานราชบัณฑิตยสภา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- วิจิตรา สุขสวัสดิ์. (4 พ.ย. 2563). การเรียนออนไลน์. (วินิจ ฝาเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)
- สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2563). *โครงการศึกษาวิจัยประเด็นนโยบายเชิงลึกด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนและสังคมไทยภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่หลังวิกฤตเศรษฐกิจ*. เรียกใช้เมื่อ 11 พฤษภาคม 2563 จาก <http://social.nesdb.go.th/>.
- สยามรัฐออนไลน์. (2560). *ทรงสร้างประโยชน์สุขเพื่อปวงชน/เพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทย*. เรียกใช้เมื่อ 5 มีนาคม 2563 จาก <https://siamrath.co.th/n/19950#>
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2552). *พระบรมราโชวาท พระราชดำรัสเกี่ยวกับการศึกษา*. เรียกใช้เมื่อ 11 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/21664>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). *สรุปผลที่สำคัญการสำรวจการมี การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน พ.ศ. 2561 (ไตรมาส 1)*. เรียกใช้เมื่อ 11 พฤษภาคม 2563 จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/>
- หทัยรัตน์ ขุนพิลึก. (11 พ.ย. 2563). การเรียนออนไลน์. (วินิจ ฝาเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)
- อรอนงค์ โพธิรัมย์. (4 พ.ย. 2563). การเรียนออนไลน์. (วินิจ ฝาเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)
- อุมาภรณ์ ภัทรวณิชย์ และปัทมา อมรสิริสมบูรณ์. (2550). *ความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา : เมืองและชนบท*. วรชัย ทองไทย และสุรียพร พันพิ่ง, บรรณาธิการ. ประชากรและสังคม นครปฐม : สำนักพิมพ์สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- Antoine. (2011). *Inequality in Education. In The Inequality Project*. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2563. จาก <https://inequalityproject.wordpress.com/inequality-in-education/>.
- Ferdinand Mount. (2008). *Five types of inequality*. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2563 จาก <https://www.jrf.org.uk/report/five-types-inequality>.
- Hill, M.A. and King, E.M. (1993). Women's education in developing countries: an overview, in Elizabeth M. King and M. Anne Hill (eds) *Women's Education in Developing countries: Barriers, Benefits and Poltimore: Johns Hopkins University*
- The Bangkok Insight Editorial Team. (2563). *อัปเดตสถานการณ์ 'โควิด' วันที่ 21 พฤษภาคม 2563*. เรียกใช้เมื่อ 21 เมษายน 2563 จาก <https://www.thebangkokinsight.com/361699/>